

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті досліджено сучасний стан ринку праці регіону. Проаналізовано та оцінено чисельність безробітних, котрі звернулися до центрів зайнятості, рівень безробіття, працевлаштування безробітних, заходи активної та пасивної політики на ринку праці.

This paper investigates the current state of the labor market in the region. Analysis and assessed the number of unemployed who applied to the centers of employment, unemployment, unemployed, measures of active and passive labor market policies.

Ключові слова: активна політика на ринку праці, безробіття, пасивна політика на ринку праці, попит на працю, пропозиція праці, рівень безробіття.

Keywords: active labor market policies, unemployment and passive labor market policies, labor demand, labor supply, unemployment.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Економічна криза і зниження виробництва в Україні спричинили різке зменшення сукупного попиту на робочу силу. Зберігаються тенденції до щорічного скорочення кількості вакансій на підприємствах, в установах і організаціях.

Це зумовлює занепокоєння з огляду на зростання прихованого і довготривалого безробіття, оскільки особи, які шукають роботу, не можуть її отримати, що відповідно призводить до трудової міграції населення за кордон (особливо кваліфікованої робочої сили), а також різних негативних соціальних явищ. Отже, проблеми зайнятості та безробіття на ринку праці мають багатогранний характер і потребують комплексного підходу до їхнього вирішення.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення проблеми. Значний внесок у розробку теоретичних аспектів ринку праці зробили зарубіжні науковці Дж. М. Кейнс, Я. Корнай, Р. Колосова, К. Маркс, Ф. Хайек, а також українські вчені - економісти Д. Богиня, І. Бондар, В. Брич, М. Долішній, Е. Лібанова, Л. Лісогор, С. Калініна, А. Колот, С. Злупко, В. Петюх, Л. Шевченко, які досліджували питання регулювання ринку праці та безробіття, створення робочих місць тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кризові явища, яких на сьогодні зазнала Україна, спричиняють не менш глибоку соціальну кризу. Наслідки цієї кризи впливають на всі процеси, які відбуваються в суспільному житті, і безпосередньо стосуються ринку праці.

Ринок праці як одна з найвагоміших складових економіки є дзеркальним відображенням її реального стану і на сучасному етапі характеризується такими особливостями:

- ✓ зростанням ризику незайнятості;
- ✓ істотним погіршенням умов працевлаштування;
- ✓ збільшенням обсягів прихованого безробіття;
- ✓ різкою диференціацією регіональних ринків праці;

✓ зниженням і нестабільністю вартості робочої сили.

Аналіз показників і стану ринку праці в Тернопільській області за останній період засвідчує, що його функціонування щораз ускладнюється, зі збільшенням невідповідності між пропозицією робочої сили та попитом на неї.

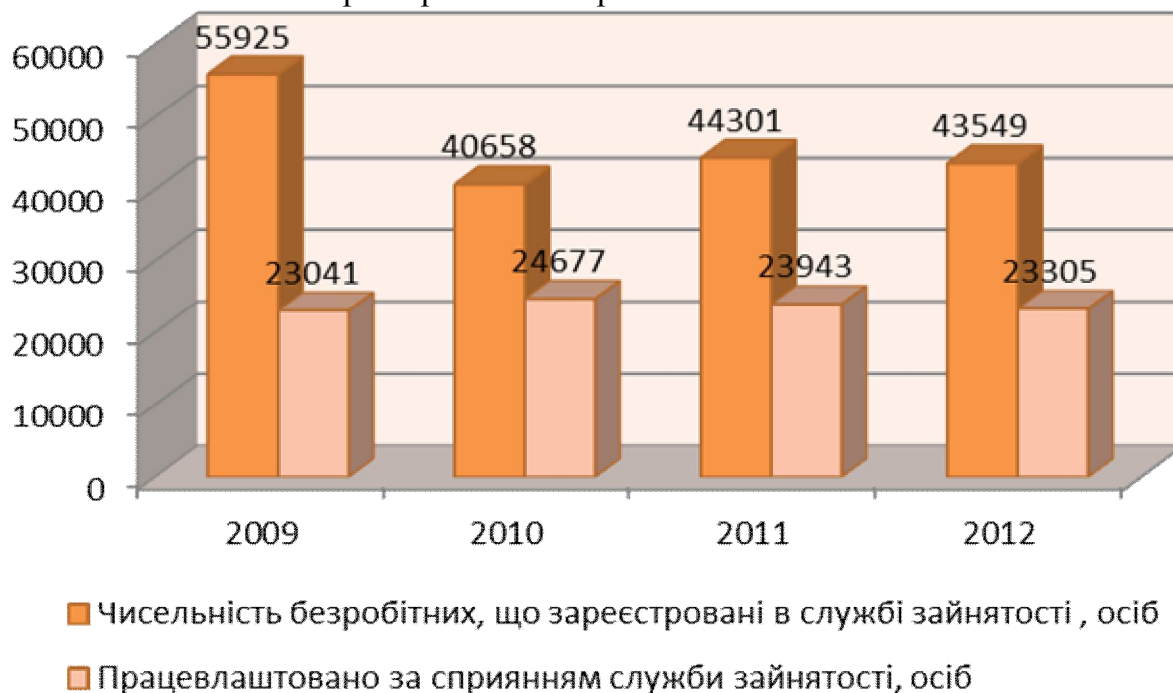
Впродовж 2009 – 2012 р. послугами обласної служби зайнятості скористалось понад 300 тисяч незайнятих громадян. За даними Тернопільського обласного центру зайнятості, на обліку впродовж 2009 – 2012 р. перебувало 241072 особи незайнятих трудовою діяльністю громадян.

Серед цих осіб майже кожен другий (54,2%) мав робітничий фах, а кожен третій (35,9%) був службовцем, або працював на посаді, що не передбачала спеціальної підготовки. Кількість зареєстрованих безробітних упродовж 2009 – 2012 р. становила 184433 особи. На початок 2013 р. кількість незайнятих громадян (16,3 тис. осіб), які звернулися з питань працевлаштування, порівняно з аналогічним періодом минулого року збільшилась на 5% (з них 49,3% проживають у сільській місцевості). Із загальної чисельності безробітних більше ніж 20% становлять особи, які потребують особливого соціального захисту.

Вплив на формування ринку праці в 2012 р. мали значні обсяги вивільнення працівників. Так, підприємства, установи та організації області поінформували службу зайнятості про очікуване вивільнення 11197 працівників, що на 443 особи (або 6,8%) менше, ніж у 2011 р. (12019 осіб). Однак фактично було вивільнено 1812 осіб у 2012 р. проти 1544 у 2011 р. [3, с. 7].

Виникнення проблем у сфері безробіття зумовлено також збільшенням тривалості періоду, впродовж якого незайняті громадяни перебувають в стані пошуку роботи, що призводить до втрати їхніх професійних навичок та певної деградації.

Згідно з даними рис. 1, можна зробити висновок, що впродовж останніх чотирьох років на ринку праці Тернопільської області окреслилася тенденція до зменшення чисельності зареєстрованих безробітних.

Рис. 1. Чисельність зареєстрованих і працевлаштованих безробітних за сприянням Тернопільської обласної служби зайнятості у 2009 – 2012 рр.

(складено автором на основі даних [4])

У 2012 р. статус безробітного надано 48 000 осіб, що на 2200 осіб менше порівняно з 2011 р. Відповідно до 2009 р. чисельність зменшилася на 11%.

Показник рівня безробіття в 2012 р. серед населення віком 15–70 років зменшився загалом у регіонах України і становив у середньому 7,5%. Цей показник у Тернопільській області був більшим від середнього показника рівня безробіття по Україні на 2,3%. Водночас у сусідніх, Хмельницькій, Чернівецькій, Івано-Франківській та Львівській областях рівень безробіття становив відповідно 8,3%, 7,9%, 7,6% та 7,5% [1].

Показник рівня безробіття (розрахований за методологією МОП) в Тернопільській області впродовж останніх чотирьох років знизився з 11,3% у 2009 р. до 9,8% у 2012 р.

Зменшення чисельності безробітних відбулося як серед представників міського населення, так і серед мешканців сільської місцевості. Рівень безробітних у міських поселеннях знизився з 10,4% до 9,7%, серед осіб, які проживають у сільській місцевості - з 9,7% до 9,5% [1].

Основними причинами безробіття в Тернопільській області залишаються такі: вивільнення з економічних причин (реорганізація, ліквідація виробництва, скорочення чисельності або штату працівників); вивільнення у зв'язку із закінченням терміну дії трудового договору (контракту); звільнення за власним бажанням; неможливість знайти роботу після закінчення навчання у навчальних закладах.

У 2012 р. серед безробітних громадян 43,9% осіб здобули професійно-технічну освіту, 20,7% – повну вищу, 22,7% – базову та неповну вищу.

За віковими групами, найвищий рівень безробіття у 2012 р. спостерігався серед молоді віком 25 – 35 років, а найнижчий – серед осіб у віком 50 – 59 років.

У 2012 р. окреслилася позитивна тенденція щодо подачі роботодавцями у службу зайнятості інформації про наявні вакансії. Так, 5748 роботодавців поінформували базові центри зайнятості про 39646 вільних робочих місць і вакантних посад, що на 1,5% більше, ніж у 2011 р. [3, с. 7].

Вільні робочі місця, які виставляють роботодавці на ринку праці регіону, не завжди можуть відповідати вимогам претендентів на ці посади. Із заявлених вакансій 42,3% були із мінімальною заробітною платою, 51,9% – з заробітною платою, що є вищою від мінімальної, але нижчою від середньої зарплати по Тернопільській області. Таким чином, 37342, або 94,2% вакансій передбачали заробітну плату нижчу від середньостатистичної заробітної плати щодо обласного показника, і лише 2212 (5,6%) – із заробітною платою, більшою від середньої зарплати по Тернопільській області, яка тривалий період продовжує залишатись найнижчою в Україні і в 2012 р. становила 2091 грн. [4].

Слід зазначити, що частка вакансій, що передбачали заробітну плату, більшу від середньої зарплати по Тернопільській області, у 2012 р. дорівнювала 5,6% проти 4,3% у 2011 р.

У восьми районних центрах зайнятості Тернопільської області роботодавці подали більш ніж половину вакансій з мінімальною заробітною платою, зокрема у Збаразькому (52,3%), Терехівському (56,6%), Монастирському (59,0%), Бережанському (66,3%), Підволочиському (68,3%), Зборівському (72,4%), Підгаєцькому (74,0%), Шумському районах (77%) [2, 3].

За видами економічної діяльності, найбільше громадян в працевлаштовано у переробній промисловості (23,7%), сільському господарстві, мисливстві, рибному та лісовому господарствах (22,4%), у сфері торгівлі, ремонту автомобілів, побутових

виробів і предметів особистого вжитку (15,9)%, державного управління (6,0%), охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (5,1%) в інших галузях менш ніж 4% осіб.

Як підтверджують дані рис. 1, по Тернопільській області визначилася тенденція до зменшення чисельності працевлаштованих з 24677 осіб у 2010 р. до 23305 у 2012 р., тобто на 6% скоротилася кількість вільних робочих місць, що подали роботодавці до центрів зайнятості.

За статистичними даними сьогодні зменшується кількість працевлаштованих громадян за сприяння служби зайнятості, але водночас, знижується рівень безробіття загалом.

За станом на 1 січня 2013 р. по Україні на одну вакансію в центрах зайнятості в середньому претендувало 11 осіб, які шукали роботу. Разом з тим, майже у половині областей України ситуація була більш напруженою, особливо у Хмельницькій та Черкаській областях (відповідно 167 і 93 особи – претенденти, і лише у м. Києві кількість вільних робочих місць дорівнювала кількості громадян, які потребували роботи. На одне вільне робоче місце в середньому по Тернопільській області за станом на 1 січня 2013 р. претендувало 15 осіб. При цьому у Бучацькому, Підгаєцькому, Тербовлянському районних центрах зайнятості та Тернопільському міськрайонному центрі зайнятості навантаження незайнятих громадян на одне вільне робоче місце за станом на 1 січня 2013 р. становило відповідно 11, 10, 8 та 6 осіб [1].

Заходами активної політики служби зайнятості, крім працевлаштування, є також скерування безробітних на громадські роботи та професійне навчання. Пасивна політика виявляється у виплаті допомоги у зв'язку з безробіттям.

Таблиця 1

**Заходи активної та пасивної дії на ринку праці Тернопільської області
впродовж 2009 – 2012 р. [1, 2, 3]**

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Чисельність безробітних, які зареєстровані у службі зайнятості (осіб)	55 925	40 658	44301	43549
Проходили професійне навчання протягом року (осіб)	3 198	4 486	5 327	5922
в % до чисельності безробітних, що зареєстровані в ТОЦЗ	5,7	11,0	12,0	13,5
Брали участь в оплачуваних громадських роботах протягом року (осіб)	6 304	7 259	8 192	8319
в % до чисельності безробітних, що зареєстровані в ТОЦЗ	11,3	17,8	18,4	19,1
Середній розмір допомоги у зв'язку з безробіттям, грн.	564	680	767	848
в % до мінімальної заробітної плати	75,8	73,8	76,4	74,8

Аналізуючи дані таблиці 1, можна стверджувати, що чисельність тих осіб, які охоплені заходами активної політики зайнятості на ринку праці в Тернопільській області, постійно зростає. Так, у 2009 р. їхня частка щодо, загальної чисельності безробітних становила 17%, 2010 р. – 28,8%, 2011 р. – 30,4%, 2012 р. – 32,6%, а це кожен третій безробітний.

Середній розмір допомоги у зв'язку з безробіттям нині дорівнює приблизно 75% від величини мінімальної заробітної плати (мінімальна заробітна плата в грудні 2012 р. становила 1134 грн.)

Висновки. Аналіз ситуації, яка складається на ринку праці регіону, дає змогу зробити висновок про наявність розходжень між попитом і пропозицією робочої сили (пропозиція перевищує попит), що можна охарактеризувати як їхню незбалансованість, оскільки вказана невідповідність не дає можливості забезпечити належну соціальну спрямованість становлення і функціонування ринку праці; не тільки не виступає цілеспрямованим засобом вирішення проблем зайнятості населення, а й гальмує вирішення багатьох проблем. По-перше, знижується ефективність виробництва внаслідок недовикористання трудового потенціалу певної частини працівників, по-друге, виникають соціальні проблеми, а по-третє, швидкими темпами зростає безробіття.

Література

1. *Інформаційна записка про стан ринку праці Тернопільської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/ter/control/uk/statdatacatalog/list>.*
2. *Обласна служба зайнятості на ринку праці Тернопільщини у 2011 році. – Тернопіль, 2012. – 12 с.*
3. *Обласна служба зайнятості на ринку праці Тернопільщини у 2012 році. – Тернопіль, 2013. – 12 с.*
4. *Основні показники ринку праці Тернопільської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.te.ukrstat.gov.ua/files/RP/RP1.htm>.*
5. *Програма зайнятості населення Тернопільської області на 2012 – 2014 роки. – Тернопіль, 2012. – 28 с.*